2002-2006 DÖNEMİNDE HARCIRAH KONUSUNDA YAŞANAN SORUNLAR; YASAL DÜZENLEMELER, YARGI KARARLARI VE 5538 SAYILI KANUNLA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİK

Burhan ORMANOĞLU (*)

I - GİRİŞ

Harcırah, kelime anlamı ile yol masrafı, yolluk anlamına gelmektedir. Kamu çalışanları ve gider mevzuatı açısından önemli alanı teşkil eden harcırah konusu, bilindiği üzere 1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak 2002 yılından beri harcırah ödemelerinde, yapılan kanuni düzenlemeler neticesinde bir karışıklık yaşanmış ve aksi yöndeki yargı kararları sonucunda Kanunda değişikliklere gidilmiştir. Bu çalışmanın amacı, 2002 yılından günümüze kadar harcırah ödemelerine ilişkin yaşananları, konuya ilişkin yargı kararlarını ve günümüzdeki durumu bir arada irdelemektir.

1- HARCIRAH NEDİR?

Harcırah, 6245 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde şöyle tanımlanmaktadır: "Harcırah: Bu Kanuna göre ödenmesi gereken yol masrafı, gündelik, aile masrafı ve yer değiştirme masrafından birini, birkaçını veya tamamını ifade eder." Görüldüğü gibi Kanun harcırahın belli unsurlardan oluştuğunu ve bu unsurların birinin, birkaçının veya tamamının harcırahı ifade edebileceğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle harcırah; görevleri gereği bulundukları yerden başka bir yere giden memur ve hizmetlilere burada gerçekleştirecekleri masraflarını karşılamak üzere yapılan ve yukarıda sayılan unsurlardan birinden, birkaçından veya tamamından oluşan ödemeyi ifade etmektedir. Nitekim Kanunun 5 inci maddesinde de harcırahın yol masrafı, yevmiye, aile masrafı ve yer değiştirme masrafını kapsadığı ve ilgiliye bunlardan birinin, birkaçının veya tamamının Kanun hükümlerine göre veya kanun hükümleri uyarınca ödenebileceği hükmü yer almaktadır.

6245 sayılı Kanunun yaptığı harcırah tanımın yanı sıra gerek Anayasa Mahkemesi'nin gerekse Danıştay'ın kararlarında yer verdiği harcırah tanımları da bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında[1] Yüksek Mahkemeye göre yolluk ödemesi; kamu hizmetinin gerektirdiği durumlarda, bu hizmet için görevlendirilen kişilerin katlanacakları giderleri karşılamak üzere yapılan parasal idari işlemdir. Başka bir deyişle, gerektiğinde görevlendirilen kişilere, katlandıkları zorunlu giderlerin karşılığı olarak yapılan bir ödemedir." Söz konusu tanım yapılırken nakil işlemi sonucunda görev yeri değişen kamu görevlilerinin, maddi açıdan belli bir külfetle karşı karşıya bulunmaları ve bu külfetin, kamu hizmetinin yürütülmesinden kaynaklanması nedeniyle, kamu tarafından karşılanması icabı göz önünde bulundurulmuştur.

Danıştay 2 nci Dairesi'nin 23.12.2005 tarihli kararında[2] ise aşağıda yer verilen üç ayrı tanımlama

(*) Devlet Bütçe Uzmanı

[1] Anayasa Mahkemesi'nin E:2005/54 ve K:2005/24 sayılı Kararı, 26.11.2005 tarihli ve 26005 sayılı Resmi Gazete.

[2] Danıştay 2 nci Dairesi'nin 23.12.2005 tarihli ve E:2004/7942 ve K:2005/4297 sayılı Kararı.

göze çarpmaktadır. Ancak her üç tanımlamada da "kamu hizmeti nedeniyle kamu görevlilerinin karşılaştığı maddi külfetin karşılanması" esas unsur olarak yer almaktadır;

a- Bu kavramın tanımı doktrinden, hukuksal metinlerden ve yargısal kararlardan yapılacak olursa; harcırah; "devamlı veya geçici bir görevle bir yere gönderilen görevlilere, bu yere gidebilmelerine, orada yiyip içme ve konaklama gibi yapacakları diğer giderlere karşılık verilen para; yolluk" olarak tanımlanabilir.

b- "Harcırah"; bir kamu görevlisinin kamu hizmetinin yürütülmesi amacıyla katlanmak zorunda kaldığı mali külfete, kamunun aktif katılımını sağlayan bir hukuksal argüman olarak tanımlanabilir.

c- *Türk hukuk sisteminde "harcırah" olarak geçen kavram, kamu hizmetinin yürütülmesinden kaynaklanan bu külfetin* (atama işlemi sonucunda görev yeri değişen veya geçici olarak görevlendirilen bir kamu görevlisinin maddi açıdan karşı karşıya kaldığı külfet) *kamu adına paylaşımıdır.*

2- 2002 YILINDAKİ GELİŞLEMELER

Harcırahın tüm unsurlarının (yol masrafı, gündelik, aile masrafı ve yer değiştirme masrafı) verilmesini gerektiren durumlar 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde sayılmıştır. Günümüze kadar uzanan sıkıntılar da harcırahın tüm unsurlarının birlikte verildiği durumlara ilişkin yapılan düzenlemelerden kaynaklanmıştır.

Kanunun 2002 yılında yürürlükte olan hükümleri uyarınca, 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendine göre; "yurt içinde veya dışındaki daimi bir vazifeye yeniden veya naklen tayin olunanlarla yabancı memleketlerdeki memuriyet merkezi tebdil olunan veyahut bu yerlerden yurt içinde diğer bir daimi vazifeye tayin edilen memur ve hizmetlilere yeni vazife mahallerine kadar" yol masrafı, yevmiye, aile masrafı ve yer değiştirme masrafı birlikte verilmekteydi.

A-Bütçe Kanunu ile Yapılan Düzenleme

Ancak 4726 sayılı 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun[3] 6 ncı maddesinin (g) fıkrası ile bu yöndeki harcırah ödemelerine kısıtlama getirilmiştir. Kısıtlamanın içeriği, "ilk defa" veya "yeniden göreve alınanlar" ile "bunların aile fertlerine" harcırah ödenmemesi yönündedir. Söz konusu fıkra aşağıdaki hükümleri içermekteydi:

"g) 6245 sayılı Harcırah Kanunu kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar ile özel hükümler gereğince anılan Kanun kapsamı dışında yer alan tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, istihdam edilme şekline bakılmaksızın; ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile bunların aile fertlerine bu nedenlerle harcırah ödenmez, bu amaçla başka bir adla ödeme yapılamaz.

Yukarıdaki fıkra kapsamına girenlerden, aynı fıkra kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar arasında veya bunların başka yerlerdeki birimleri arasında naklen ataması yapılanlar ile başka yerlerde sürekli veya geçici olarak görevlendirilenlere, harcırah talep etmediklerine ilişkin yazılı beyanda bulunmaları halinde, 6245 sayılı Harcırah Kanununda veya özel mevzuatlarında bu atama veya görevlendirmeler için öngörülen harcırah ödenmez, bu amaçla başka bir adla dahi olsa herhangi bir ödeme yapılamaz.

6245 sayılı Harcırah Kanunu ile diğer mevzuatın bu fıkraya aykırı hükümleri uygulanmaz."

Madde gerekçesinde de maddenin; 6245 sayılı Kanun kapsamında bulunan veya bulunmayan kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam şekline bakılmaksızın ilk defa veya yeniden göreve alınanlara ve bunların aile fertlerine harcırah veya benzeri amaçla ödeme yapılmayacağına ayrıca, kurum ve kuruluşlar arasında veya kurumun birimleri arasında naklen atamaları yapılanlar ile sürekli veya geçici olarak görevlendirilenlere yazılı beyanları üzerine harcırah veya benzeri amaçla ödeme yapılmayacağına yönelik bir düzenleme olduğu belirtilmektedir.

[3] 4726 sayılı 2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu, 22.12.2001 tarihli ve 24618 sayılı Mükerrer Resmi Gazete.

Bu düzenlemeye göre, 6245 sayılı Harcırah Kanunu kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar ile özel hükümler gereğince anılan Kanun kapsamı dışında yer alan tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile bunların aile fertlerine harcırah ödenmeyecek ve 6245 sayılı Kanunun bu düzenlemeye aykırı olan hükümleri uygulanmayacaktır. Böylelikle harcırahın tüm unsurları ile birlikte verileceği durumların kapsamı daraltılmış olmaktadır.

B-Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararı

2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile getirilen harcırah ödemelerine ilişkin bu kısıtlayıcı düzenleme, aynı yıl içerisinde idari davaya konu olmuş ve netice itibariyle konuya ilişkin dava Anayasa Mahkemesi'ne kadar götürülmüştür.

Diyarbakır İdare Mahkemesi'nin, açıktan atanan bir memura idare tarafından 2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu ilgili hükmü gerekçe gösterilerek harcırah ödenmemesi nedeniyle açılan davada, konunun Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi ve ilgili maddenin (g) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu savıyla iptal isteminde bulunulması sonucunda Yüksek Mahkeme davayı kabul etmiş ve E:2002/138 ve K:2002/96 sayılı Kararı[4] ile 4726 sayılı 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun 6 ncı maddesinin (g) fıkrasını iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararında; "Harcırah verilmesini gerektirecek durumlar ile harcırah verilecek kişiler 6245 sayılı Harcırah Kanunu ile bu Yasa kapsamı dışında kalan kurum ve kuruluşların kendi kuruluş yasalarında belirlenmiştir. 2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 6. maddesinin iptal istemine konu olan (g) fıkrasının birinci paragrafında, 6245 sayılı Yasa kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar ile özel hükümler gereğince anılan kanun kapsamı dışında yer alan tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, istihdam edilme şekline bakılmaksızın ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile bunların aile fertlerine bu nedenlerle harcırah ödenmeyeceğinin; üçüncü paragrafında da 6245 sayılı Harcırah Kanunu ile diğer mevzuatın bu fıkraya aykırı hükümlerinin 2002 mali yılında uygulanmayacağı öngörülerek anılan bütçe yasasıyla öteki yasalarda değişiklik yapılmıştır." diyerek, 6 ncı maddesinin (g) fıkrası ile getirdiği kuralların Anayasa'nın 87, 88, 161 ve 162 nci maddelerine aykırı olduğuna hükmetmiş ve söz konusu fıkranın iptaline oybirliği ile karar vermiştir.

3- 2003 YILINDAKİ GELİŞMELER

2002 yılı Bütçe Kanununun harcıraha ilişkin düzenlemelerini iptal eden Anayasa Mahkemesi kararı, 28 Mart 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Anayasa'nın 153 üncü maddesine göre Anayasa Mahkemesinin iptal kararları geriye yürümez ve bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareket ederek, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. Yine bilindiği üzere bütçe kanunlarının hükümleri, sadece kanunun ilgili olduğu yıl içerisinde uygulanma olanağı olan ve yıl bitiminde de uygulanma olanağı kalmayan hükümlerdir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nin 2002 yılındaki uygulamaya ilişkin 2003 yılında yayımlanan kararının, 2002 yılı bütçe kanunu yürürlükten kalktığı için, 2003 yılında uygulanma alanı kalmamıştır.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi kararının yayımlandığı tarihten (28.03.2003) bir gün sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş olan (29.03.2003) 2003 Mali Yılı Bütçe Kanununda yine de harcıraha ilişkin kısıtlayıcı düzenlemelere yer verilmiştir.

A- Bütçe Kanunu ile Yapılan Düzenleme

2003 Mali Yılı Bütçe Kanununun[5] 51 inci maddesinin (f) bendi ile aşağıdaki şekilde bir düzenleme yapılmıştır:

"f) 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar ile özel hükümler gereğince anılan Kanun kapsamı dışında yer alan

[4] Anayasa Mahkemesi'nin E:2002/138 ve K:2002/96 sayılı Kararı, 28.03.2003 tarihli ve 25062 sayılı Resmi Gazete.

[5] 4833 sayılı 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu, 31.03.2003 tarihli ve 25065 sayılı Mükerrer Resmi Gazete.

tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, istihdam edilme şekline bakılmaksızın; ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile bunların aile fertlerine bu nedenlerle harcırah ödenmez, bu amaçla başka bir adla ödeme yapılamaz.

Yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlarda istihdam edilen personelden, kendilerinin yazılı talebi üzerine 1.4.2003 tarihinden itibaren bu kurum ve kuruluşlar arasında veya bunların başka yerlerdeki birimleri arasında naklen ataması yapılanlar ile başka yerlerde sürekli veya geçici olarak görevlendirilenlere, 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Kanunda veya özel mevzuatlarında bu atama veya görevlendirmeler için öngörülen harcırah ödenmez, bu amaçla başka bir adla dahi olsa herhangi bir ödeme yapılamaz. 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin 2, 3 ve 4 üncü bentleri kapsamında 1.4.2003 tarihinden itibaren görevlerinden ayrılacaklar ile anılan Kanunun 11 inci maddesine göre aynı tarihten itibaren harcıraha hak kazanacak olanlara ve özel hükümler gereğince söz konusu Kanun kapsamı dışında yer alan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının aynı durumlarda bulunan personeline, bu nedenlere bağlı olarak ilgili mevzuatında öngörülen harcırah ödenmez; bunlardan, ilgili mevzuatında yer değiştirmeleri halinde harcırah verilmesi öngörülmüş olanlara, yer değiştirme koşulu aranmaksızın ve damga vergisi hariç hiçbir vergiye tabi tutulmaksızın 500 milyon lira tutarında ödeme yapılır.

10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Kanun ile diğer mevzuatın bu bende aykırı hükümleri uygulanmaz."

Yapılan bu düzenlemede madde şu şekilde gerekçelendirilmiştir: 6245 sayılı Kanun kapsamında bulunan veya bulunmayan kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam şekline bakılmaksızın ilk defa veya yeniden göreve alınanlara ve bunların aile fertlerine harcırah veya benzeri amaçla ödeme yapılmayacağına ilişkin hususlara yer verilmiştir. Ayrıca, yazılı talepleri üzerine kurum ve kuruluşlar arasında veya kurumun birimleri arasında naklen atamaları yapılanlar ile sürekli veya geçici olarak görevlendirilenlere harcırah veya benzeri amaçla ödeme yapılmayacağı hususları düzenlenmektedir.

6245 sayılı Kanunun 10 uncu ve 59 uncu maddelerine göre, emekli olan memur ve hizmetlilere, Türkiye dahilinde ikamet edeceklerini beyan ettikleri yere kadar sürekli görev yolluğu verilmektedir. Ancak, kurumlarıyla ilişkisi sona eren personelin beyanlarının doğruluğunun araştırılması önemli bir iş yükü oluşturmakta ve bu nedenle beyanların tümünün araştırılmasına imkân bulunmamaktadır. Bu nedenle, gerçekleşmeyen veya gerçek dışı beyanlara dayalı olarak harcırah ödemeleri yapılabilmektedir. Anılan Kanunda, gerçek dışı beyanda bulunanlar hakkında ağır yaptırımlar öngörülmüş bulunması nedeniyle de bu durumdaki personelin ciddî sorumlulukları sözkonusu olmaktadır. Dolayısıyla, işlemlerin basitleştirilmesi, idarelerin iş yükünün azaltılması, gerçek dışı beyanlardan kaynaklanan sorumluluklara meydan verilmemesi ve gerçekleşmeyen beyanlara dayalı olarak yapılan harcırah ödemelerinin önlenmesi amacıyla, emeklilik ve benzeri durumlar nedeniyle kurumlarından ayrılan tüm kamu personeline ilgili mevzuat uyarınca yer değiştirmelerine bağlı olarak yapılması gereken harcırah yerine, yer değiştirip değiştirmediklerine bakılmaksızın (örneğin, emekli olan bir memurun, son görev yerinde ikamet etmeye devam etmesi veya başka bir yere ikamet etmek amacıyla taşınması halinde de aynı miktarda olmak üzere) sabit bir ödemede bulunulması sağlanmaktadır.[6]

Madde metninden de anlaşılacağı üzere bu konudaki düzenleme, 2002 yılı bütçe kanunu ile yapılan düzenlemeye benzerlik göstermektedir. Hatta 2002 yılına göre daha detaylı bir düzenleme getirmektedir ve 2002 yılında harcırah ödemelerine ilişkin kısıtlayıcı hükümler aynen yer almaktadır. Daha önce değinildiği gibi Anayasa Mahkemesi 2002 yılında bu yönde yapılan düzenlemeyi iptal etmiş ancak ne rastlantıdır ki Mahkeme'nin iptal ettiği dü-

[6] http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss76m.htm, Erişim Tarihi: 29.05.2006.

zenleme bir gün sonra, Bütçe Kanunu yoluyla, TBMM tarafından yeniden kabul edilmiştir. Ancak söz konusu düzenleme de Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür.

B- Anayasa Mahkemesi'nin Kararı

2003 Mali Yılı Bütçe Kanununun 16 maddesi hakkında Anayasa Mahkemesi'nde yürürlüğünün durdurulması talebinde bulunulmuştur. Yürürlüğünün durdurulması istenen maddelerden biri de harcırah ödemelerine ilişkin olan 51 inci maddenin (f) bendidir.

Yapılan başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, E:2003/41 ve K:2003/8 sayılı Kararında[7]; *"29.3.2003 günlü, 4833 sayılı 2003 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun: ...., 51. maddesinin; (f) fıkrasının, ..., Anayasa'ya aykırılığı konusunda güçlü belirtiler bulunduğu gözetilerek, uygulanmalarından doğacak sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararların önlenmesi için esas hakkında karar verilinceye kadar yürürlüklerinin durdurulması gerektiği"* sonucuna vararak, çalışmamızla ilgili kısım olan 51 inci maddenin (f) bendi ile birlikte birçok maddenin yürürlüğünü oybirliği veya oyçokluğuyla durdurmuştur.

C- 4969 sayılı Kanun[8] ile Yapılan Düzenleme

Bütçe Kanunları ile harcırah konusunda yapılan düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi veya yürürlüğünün durdurulması, bu konudaki düzenlemelerin kanunla yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Nitekim 2003 Mali Yılı Bütçe Kanununun birçok hükmünün yürürlüğünün durdurulmuş olması da bu yöndeki çalışmaları hızlandırmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda 4969 sayılı Kanun TBMM tarafından kabul edilmiştir. Kanunun 1 inci maddesi ile 6245 sayılı Harcırah Kanununun yol masrafı, yevmiye, aile masrafı ve yer değiştirme masrafının birlikte verileceği halleri düzenleyen 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendinin başına *"Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere;"* ibaresi eklenmiş, aynı bentte yer alan *"yeniden veya"* ibaresi metinden çıkarılmış ve (2), (3) ve (4) numaralı bentleri yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, 4969 sayılı Kanunla değişik 10 uncu maddenin (1) numaralı bendi hükmü şu şekle dönüştürülmüştür:

"1- Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere; yurt içinde veya dışındaki daimi bir vazifeye naklen tayin olunanlarla yabancı memleketlerdeki memuriyet merkezi tebdil olunan veyahut bu yerlerden yurt içinde diğer bir daimi vazifeye tayin edilen memur ve hizmetlilere yeni vazife mahallerine kadar."

Böylelikle kendi yazılı talepleri üzerine, yurtiçinde devamlı bir göreve atananlara harcırah ödenmemesi öngörülmüştür. Ayrıca oluşan hukuki boşluğu gidermek amacıyla 4969 sayılı Kanunun 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesini değiştiren 1 inci maddesi, Anayasa Mahkemesi kararının yayımlandığı 22 Temmuz 2003 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulmuştur.

Madde gerekçesinde de Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararına atıf yapılarak bu yöndeki düzenlemenin gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır: *"Bu durumda, kurumlarca yapılması gerekli ve zorunlu bulunmayan, sadece ilgililerin kendi irade ve isteği üzerine yapılan naklen atamalar için Devlete herhangi bir mali külfet gelmesini önlemek amacıyla anılan (1) numaralı bendin başına söz konusu ifadenin eklenmesi suretiyle kendi yazılı talepleri üzerine atananlara harcırah ödenmemesi sağlanmaktadır."*

Gerekçede göze çarpan ifade "Devlete herhangi bir mali külfet gelmesini önlemek" ifadesidir. İlk bölümdeki harcırah tanımlarından hatırlanacağı gibi bu ifade ile yargı organlarının harcırah anlayışları arasında zıtlık bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır.

[7] Anayasa Mahkemesi'nin E:2003/41 ve K:2003/8 sayılı Kararı, 22.07.2003 tarihli ve 25176 sayılı Resmi Gazete.

[8] 4969 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 12.08.2003 tarihli ve 25197 sayılı Resmi Gazete.

Nitekim hem Anayasa Mahkemesi kararlarında hem de Danıştay kararında harcırah konusunda esas alınan çalışanın yer değiştirme sonucunda karşılaştığı külfetin Devlet tarafından paylaşılmasıdır. Bu külfetin tamamen kamu hizmeti görenlere yükletilmemesidir. Oysaki gerekçede kamu çalışanının değil Devletin bu külfetten kurtarılması öngörülmüş ve yer değiştirme suretiyle ortaya çıkan mali yükün tamamen kamu çalışanı tarafından karşılanması anlayışı getirilmiştir.

Kronolojik olarak daha önce verilmiş ve idarenin uyma zorunluluğu bulunan yargı kararlarının gerekçe ve mantığına uygun olmayan ve harcırah ödenecek halleri sınırlandırmaya yönelik bu yasal düzenleme de doğal olarak Bütçe Kanunları ile yapılan düzenlemeler gibi Anayasa'ya aykırılık savıyla Anayasa Mahkemesi'nde itiraza konu olmuştur.

4- 2004 YILINDAKİ GELİŞMELER

2004 yılında harcırah ödemeleri konusunda yasal anlamda herhangi bir düzenleme yapılmamakla birlikte 4969 sayılı Kanunla getirilen düzenleme ile 22.07.2003 tarihinden itibaren kendi yazılı talepleri üzerine atamaları yapılan kamu görevlilerine harcırah ödenmemeye devam edilmiştir. Ancak bu dönemde de 4969 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeye karşı çeşitli idare mahkemelerinde söz konusu düzenlemelerin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesi ile dava açılmıştır.[9]

5- 2005 YILINDAKİ GELİŞMELER

2005 yılı içerisinde harcıraha ilişkin göze çarpan dört önemli gelişme bulunmaktadır. Bunlar kronolojik olarak sıralandığında 6245 sayılı Harcırah Kanununda 5335 sayılı Kanunla yapılan değişiklik, Anayasa Mahkemesi'nin 4969 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe ilişkin Kararı ve Danıştay 2. Dairesi'nin harcırah konusundaki iki kararıdır.

A- 5335 Sayılı Kanunla[10] Yapılan Değişiklik

2005 yılında Harcırah Kanununda yeniden bir düzenleme yapılmıştır. Böylece 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi iki yıl içerisinde ikinci kez değişikliğe uğramış olmaktadır.

5335 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi ile 6245 sayılı Harcırah Kanununun 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendindeki "Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere;" ibaresi, "Zorunlu yer değiştirme, sınav, sağlık sebepleri ve eş durumu (bu madde uyarınca sürekli görev yolluğu almaya hak kazananların eşlerinin atamaları) dışında kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere;" şeklinde değiştirilmiştir.

Böylece 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendi aşağıdaki şekle dönüşmüştür:

"1. Zorunlu yer değiştirme, sınav, sağlık sebepleri ve eş durumu (bu madde uyarınca sürekli görev yolluğu almaya hak kazananların eşlerinin atamaları) dışında kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere; yurt içinde veya dışındaki daimi bir vazifeye naklen tayin olunanlarla yabancı memleketlerdeki memuriyet merkezi tebdil olunan veyahut bu yerlerden yurt içinde diğer bir daimi vazifeye tayin edilen memur ve hizmetlilere yeni vazife mahallerine kadar;"

Bu düzenleme ile harcırah ödemelerine yönelik kısıtlama hafifletilerek daha önce zorunlu yer değiştirme, sınav, sağlık sebepleri ve eş durumu atamalarında harcırah alamayanların, harcırah alınmasına imkan sağlanmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta eş durumu nedeniyle yapılan atamaların hepsine değil yalnızca atanıp da sürekli görev yolluğu almaya hak kazanan eşle birlikte atamanın yapılması halinde harcırah alınabilmesi imkanı sağlandığıdır. Dolayısıyla eşlerden birinin sabit olup, diğer eşin "eş durumu" nedeniyle atamasının yapılması halinde ataması yapılan eş, harcırah alamamaktadır.

[9] Örneğin Gaziantep İdare Mahkemesi'nde açılan 2004/54 Esas No'lu, Ankara 10. İdare Mahkemesi'nde açılan 2004/71 Esas No'lu ve İzmir 1. İdare Mahkemesi'nde açılan 2004/111 Esas No'lu davalar.

[10] 5335 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 27.04.2005 tarihli ve 25798 sayılı Resmi Gazete.

B- Anayasa Mahkemesi'nin 4969 Sayılı Kanunla Yapılan Değişikliğe İlişkin Kararı

Bu arada, 5335 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, özellikle 2004 yılı içerisinde çeşitli idare mahkemeleri[11] tarafından 4969 sayılı Kanunla getirilen düzenlemeye yönelik olarak Anayasa Mahkemesi nezdinde itiraz başvuruları yapılarak 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendinin iptali istenmiştir.

Anayasa Mahkemesi yapılan başvuru üzerine aldığı E:2004/54 ve K:2005/24 sayılı kararında;[12]

"Nakil işlemi sonucunda, görev yeri değişen kamu görevlilerinin, maddi açıdan belli bir külfetle karşı karşıya kalmaları ve bu külfetin, kamu hizmetinin yürütülmesinden kaynaklanması nedeniyle, isteklerine dayalı olarak nakledilmiş bile olsalar, söz konusu külfetin kamuca karşılanması icap ettiğinden, iptali istenilen kural, Anayasa'nın 2. maddesiyle (sosyal hukuk devleti ilkesi) bağdaşmamaktadır.

Kendi yazılı talepleri üzerine nakledilen kamu görevlileri ile re'sen nakledilen kamu görevlilerinin, nakil işleminin hukuksal niteliği yönünden ve yer değiştirmeye bağlı olarak ödenen harcırah bakımından, aynı hukuksal konumda oldukları kuşkusuzdur. Aynı hukuksal konumda olanlar arasında farklı kurallar öngörülmesi Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırılık oluşturur." değerlendirmelerinde bulunarak, 6245 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendine 4969 sayılı Kanun ile eklenen *"Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere;"* ibaresinin, Anayasa'nın 2 nci ve 10 uncu maddelerine aykırı olduğuna ve iptaline oybirliği ile karar vermiştir. Ancak yukarıda değinildiği gibi iptal edilen kural, 5335 sayılı Kanunla Anayasa Mahkemesi kararının yayımlanmasından önceki tarihte değiştirilmiştir.

C- Danıştay 2 nci Dairesi'nin 23.12.2005 tarihli K:2005/4297 ve E:2004/7942 Sayılı Kararı

2005 yılına kadar harcırah ödemelerine ilişkin yapılan yasal düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğini görmekteyiz. Ancak Anayasa Mahkemesi kararları geriye yürümediği için söz konusu düzenlemelerin iptal edilmiş olması, bu düzenlemeler nedeniyle harcırah alamayanlar için geçmişe dönük bir ödeme yapılması sonucunu doğurmamıştır. Bu nedenle 2002-2004 yılları arasında harcırah ödemelerinde bir dengesizlik ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, 2003 ve 2004 yıllarında sağlık sebepleri nedeniyle kendi talebi üzerine ataması yapılanlar harcırah alamaz iken 27 Nisan 2005 tarihinden sonra aynı nedenle ataması yapılanlar harcırah almışlardır. Böylece aynı nedenden ötürü kimi çalışanlar harcırah alırken belli bir dönem yine aynı nedenden dolayı ataması yapılanlara harcırahları ödenmemiştir.

Öte yandan, yapılan düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi de bu düzenlemelerin Anayasa'ya aykırılığını ortaya koymasına rağmen söz konusu düzenlemeler yürürlükte bulunduğu dönemlerde harcırah talebini imkansız kılmıştır. Diğer bir ifadeyle, harcırah ödenmemesine ilişkin açık hüküm karşısında, ilgilerin 6245 sayılı Harcırah Kanunu'nun 59. maddesi çerçevesinde göreve başladığı tarihten itibaren bir aylık süre içerisinde harcırah bildirimi düzenleme veya aynı süre içerisinde 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesine göre başvurma olanağına sahip olmadıkları görülmektedir.

Örneklemek gerekirse, 31 Ağustos 2003 tarihinde kendi talebi doğrultusunda naklen ataması yapılan bir öğretmen, 4969 sayılı Kanunla eklenen *"Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere;"* şeklindeki açık hüküm nedeniyle harcırah alamamıştır. Bu açık hüküm karşısında harcırah talebi için idareye başvurmanın da sonuçsuz bir

[11] Bu mahkemeler sırasıyla Gaziantep İdare Mahkemesi (Esas:2004/54), Van İdare Mahkemesi (Esas:2004/33), Ankara 10. İdare Mahkemesi (Esas:2004/71), Erzurum 1. İdare Mahkemesi (Esas:2004/74), Adana 2. İdare Mahkemesi (Esas:2004/80) ve İzmir 1. İdare Mahkemesi (Esas:2004/111)'dir.

[12] Anayasa Mahkemesi'nin E:2004/54 ve K:2005/24 sayılı Kararı, 26.11.2005 tarihli ve 26005 sayılı Resmi Gazete.

girişim olacağı açıktır. Ancak yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı gibi söz konusu ibarenin Anayasa Mahkemesi tarafından 26.11.2005 tarihinde yayımlanan ve Anayasa gereği bu tarihten itibaren hüküm ifade edecek olan kararı ile Anayasa'ya aykırı olduğu onaylanarak iptal edilmiştir. Sonuç olarak, 2005 yılında yayımlanan karar ile 2003 ve 2004 yıllarında uygulanan yasa kurallarının Anayasa'ya aykırılığı tespit edilmiştir. Böylelikle Anayasa'ya aykırı bir kurala dayanılarak harcırah ödemesi yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi kararlarının geç yayımlanması ve geriye yürümemesi neticesinde kişilerin 2577 sayılı Kanunda belirlenmiş olan idareye ve idari yargıya başvurma sürelerini de doğal olarak geçirmesi sonucunu doğurmuştur. Yürürlükteki kanun hükümlerine göre de örneğimizdeki öğretmenin harcırah talebi zamanaşımı nedeniyle reddedilecektir.

İşte bu noktada Danıştay 2 nci Dairesi çok önemli bir karar vermiştir. Danıştay 2 nci Dairesi, 23 Aralık 2005 tarihinde verdiği kararla dört yıldan beri devam eden harcırah sorununa açıklık getirmiştir. 2 nci Daire, Ankara 9. İdare Mahkemesi'nin 30.09.2003 tarihli ve E:2003/516, K:2003/1059 sayılı harcıraha ilişkin kararının temyizi için kendisine yapılan başvuruyu kabul etmiştir. Ankara 9. İdare Mahkemesi bu kararında; *"yolluk istemine dayanak yapılan ve atama isteminin yolluksuz olduğu belirtilen personel nakil bildiriminin ... tarihinde davacıya tebliğ edilmesine rağmen 60 günlük yasal dava açma süresi geçtikten sonra ... tarihli başvurusunun ... tarihinde reddi üzerine ... tarihinde açılan davanın süre aşımı nedeniyle esasını inceleme olanağı bulunmadığı gerekçesiyle 2577 sayılı Kanun'un 15/1-b maddesi uyarınca davanın süre yönünden reddine"* karar vermiştir.

Konuyla ilgili olarak Danıştay 2 nci Dairesi harcıraha ilişkin yasal düzenlemeleri inceleyerek K:2005/4297 ve E:2004/7942 sayılı kararında şu tespitlerde bulunmuştur:

".....

Dolayısıyla, 1.1.2002 ile 21.7.2003 tarihleri arasına ilişkin dönemde bütçe kanunları ile getirilen kısıtlayıcı düzenlemelerin, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kararları ile hukuka aykırılığı saptanmış bulunmaktadır.

Dolayısıyla, 22.7.2003 ve sonrasındaki dönemde, 6245 sayılı Kanun'un 10. maddesinin 1. bendine 4969 sayılı Kanun'un 1. maddesinin (a) bendi ile getirilen kısıtlayıcı düzenlemenin ("Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere" ibaresi), Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kararı ile hukuka aykırılığı saptanmış bulunmaktadır."

Yapılan bu tespitlerden sonra 2 nci Daire, harcıraha ilişkin olarak idari yargı yerlerine yapılacak başvurular hakkında da bir yorumun gerekliliğini şöyle açıklamaktadır;

"1.1.2002 tarihinden itibaren "harcırah" konusuna özgü yasama tasarrufları ve bu tasarruflara ilişkin Anayasa Mahkemesi kararlarının ortaya çıkardığı görünüm; 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın dayanağı ve amaçladığı hukukun üstünlüğü ilkesini gerçekleştirmenin olmazsa olmaz koşulu durumundaki kuvvetler arası denge ilkesinden uzaklaşıldığıdır. Bu uzaklaşma ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan hukuki belirsizlik ortamından olumsuz biçimde etkilenen kamu görevlilerinin hak kaybının önlenmesi için; idari yargı yerlerinde uygulanmakta olan dava açma süreleri ile ilgili bir yorumun getirilmesini zorunlu kılmıştır."

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun idareye başvurma ve red cevabı sonrasında ise idari yargı organlarında dava açılmasına yönelik usul ve süreleri düzenleyen kuralları özetledikten sonra 2 nci Daire, bu konudaki hükmünü şöyle vermektedir:

"Uyuşmazlık konumuz bağlamında, Anayasa Mahkemesi kararlarının geriye yürümezliği kuralı ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesi hükmünün birlikte değerlendirilmesi sonucunda ise, söz konusu Anayasa Mahkemesi kararları uyarınca idarelerin harcırah ödemeleri konusunda yeniden bir değerlendirme yapıp, hak edilen harcırahı ilgilisine ödemesi, hukukun üstünlüğü

ilkesinin bir gereği olmasına karşın, idarelerin bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek hareketsiz kalması durumunda, ilgililerin hukuki sonuçlarından yararlanmak üzere 10. madde uyarınca haklarında kanunun öngördüğü işlemin yapılması için ***her zaman idareye başvurmaları*** *ve* ***isteklerinin reddedilmesi halinde de 10. maddede öngörülen usule uygun olarak idari yargıda dava açmaları mümkün bulunmaktadır."***

Uyuşmazlık konusu, harcırah talebinin zamanaşımı gerekçesi ile reddi olduğuna göre hüküm, sadece bu konuda geçerli olmaktadır. Dolayısıyla 2 nci Daire kararına göre, hukuki belirsizlik ortamının bulunduğu söz konusu dönemde harcırah talebinde bulunmayan veya bulunmasına karşın yürürlükteki mevzuat uyarınca talepleri reddedilenlerin her zaman idareye başvurmaları ve isteklerinin reddedilmesi halinde de İYUK'un 10. maddesinde öngörülen usule uygun olarak idari yargıda dava açmaları mümkün bulunmaktadır.

2 nci Daire Kararının sonuç bölümünde, 657 sayılı Kanunun 62 nci maddesi, harcırah konusuna özgü yasama tasarrufları, bu tasarruflara ilişkin yargısal süreç ve yargısal süreç içerisinde Anayasa Mahkemesi'nce verilen kararlardaki hukuksal vurgular ile sosyal hukuk devleti ilkesi boyutunu göz önünde bulundurarak şu sonuçlara varmıştır:

a- 01.01.2002 tarihinden itibaren kamu personeline ilişkin olarak gerçekleştirilen yönetsel tasarruflardan (6245 sayılı Harcırah Kanunu kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlarda; 22.7.2003 tarihinden itibaren ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile 27.4.2005 tarihinden itibaren zorunlu yer değiştirme, sınav, sağlık sebepleri ve eş durumu dışında kendi yazılı talepleri üzerine naklen atananlar haricinde) kaynaklanan harcırah ödemelerinin gerçekleştirilmesi idareler açısından bir zorunluluktur.

b- En önemlisi anılan tarihten (01.01.2002) sonra oluşan ve kamu personeli açısından belirsizlikler içeren bir hukuksal ortamda harcırahını alamayanların, bu belirsizlik ortamının yargısal süreç sonrasında hukuksal aydınlığa kavuşması ile birlikte yapacakları başvuruların, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesi kapsamında görülmesi ve başvurulara ilişkin olarak tesis edilen işlemlere karşı açılacak idari davalarda dava açma süresinin, anılan maddede yer alan sistematiğe göre değerlendirilmesinin idari yargı yerleri açısından da hakkaniyete uygun bir yargılama sürecinin başlangıç noktası sayılacağıdır.

Görüldüğü üzere (b) şıkkında yer verilen hüküm oldukça açıktır. Karar, 01.01.2002 tarihinden sonra yasal düzenlemeler neticesinde oluşan ve hukuksal belirsizlik içeren ortamda harcırahını alamayanların, yargısal süreç sonunda belirsizliğin hukuki olarak aydınlanması sonrasında yapacakları başvuruların İYUK'un 10 uncu maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ve tesis edilecek işlem karşısında açılacak idari davalarda, dava açma süresinin İYUK'da belirlenen sistematiğe göre işletilmesinin hakkaniyete uygun olacağını ifade etmektedir. Diğer bir anlamda Danıştay 2 nci Dairesi, dört yıldan beri devam eden kamu çalışanlarına harcırah ödenmesine ilişkin bilmeceyi çözmüştür.[13]

Sonuç olarak Danıştay 2 nci Dairesi, davacının temyiz isteminin kabulüne Ankara 9. İdare Mahkemesi'nin 30.9.2003 günlü, E:2003/516, K:2003/1059 sayılı kararının, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49 uncu maddesinin 1/b fıkrası uyarınca bozulmasına, aynı maddenin 3622 sayılı Kanunla değişik 3 üncü fıkrası gereğince ve yukarıda belirtilen hususlar da gözetilerek yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın adı geçen mahkemeye gönderilmesine, oybirliğiyle karar vemiştir.

Böylelikle, 01.01.2002 tarihinden itibaren hukuki belirsizlikler nedeniyle alınamayan harcırahlar konusunda, idareye başvuru açısından İYUK ile düzenlenmiş olan süre sınırlarının gözetilmemesi gerektiği ortaya çıkmış olmaktadır.

[13] "Memurun Harcırah Sorunu Çözüldü", **Hürriyet Gazetesi**, 13 Şubat 2006.

D- Danıştay 2 nci Dairesi'nin K:2005/1869 ve E:2005/1869 Sayılı Kararı

Bu arada 23.12.2005 tarihinde yine Danıştay 2 nci Dairesi tarafından, 4969 sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 26.08.2003 tarih ve 25211 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 37 Seri No'lu Harcırah Kanunu Genel Tebliği'nin 1 inci maddesinin (a) bendinde yer alan; *"Bu çerçevede; eş durumu, öğrenim durumu, sağlık sebepleri ile benzeri mazeretlere dayalı olarak ilgililerin yazılı talepleri üzerine yapılan atamalar için harcırah ödenmeyecektir."* ibaresinin, yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir.

Yürürlüğün durdurulmasına gerekçe olarak da; 5335 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinin (a) bendi ile kaldırılmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin E:2004/54, K:2005/24 sayılı kararı ile hakkında iptal kararı verilen 4969 sayılı Kanun'un 1 inci maddesinin (a) bendinde yer alan *"Kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere"* ibaresine dayalı olarak tesis edilen ve bu ibarenin uygulanmasında birliğin sağlanması amacını taşıyan söz konusu ibarenin yasal dayanağının ortadan kalkmış olması gösterilmiştir.

6- DANIŞTAY 2 İNCİ DAİRESİ KARARI VE İDARE MAHKEMELERİN TUTUMU

Danıştay 2 nci Dairesinin yukarıda detaylı şekilde incelenen K:2005/4297 ve E:2004/7942 sayılı kararının öncesinde ve sonrasında daha önce harcırah başvurusunda bulunmayanlar veya bulunmasına rağmen idare tarafından red yanıtı alanların açmış oldukları davalarda İdare Mahkemeleri tarafından hem olumlu hem de olumsuz kararlar alındığı gözlemlenmektedir. Bu durum da 2 nci Daire kararının ve bu karara ulaşılırken kullanılan mantık sistematiğinin kimi idare mahkemeleri tarafından benimsendiği kimi idare mahkemeleri tarafından da benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

A- Harcırah Ödenmesine İlişkin Olumlu İdare Mahkemesi Kararları

Danıştay'ın harcırah konusunda idareye başvuru için öngörülen sürelerin başlangıcı hakkındaki bu kararı neticesinde bazı İdare Mahkemeleri, kendileri nezdinde açılan davaları kabul ederek sonuçlandırmıştır. Bu kararlardan bazıları aşağıya çıkarılmıştır.

i) Eskişehir İdare Mahkemesi Kararı[14]

18/11/2005 tarihli kararında Mahkeme, 11.9.2002 tarihinde öğretmen olarak ilk defa memuriyete başlayan davacının, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesine göre yaptığı 21.4.2005 günlü başvurusunun reddi üzerine, 17.6.2005 tarihinde açtığı davanın süresinde olduğunun kabulü gerektiğine karar vermiş ve bu durumda, davacıya ilk defa ve hizmet gereği atanması nedeniyle yolluk ödenmemesine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmadığını ifade ederek, dava konusu idari işlemin iptaline ve yolluğun ödenmesine hükmetmiştir.

ii) Konya 2 nci İdare Mahkemesi Kararı[15]

Mühendis olarak kendi talebi üzerine 11.03.2005 tarihli onayla atanan davacıya, atama kararnamesindeki yolluk ödenmemesine ilişkin kısım nedeniyle bu atamadan dolayı yolluk ödenmemesi sonucunda yolluk ödenmeyeceğine ilişkin kısmının iptali istemiyle açılan davada 13/12/2005 tarihli kararı ile Mahkeme;

6245 sayılı Harcırah Kanununun 10. maddesinin 1 nci bendine 4969 sayılı yasa ile eklenen *"kendi yazılı talepleri üzerine gönderilenler hariç olmak üzere"* ibaresinin Anayasa Mahkemesi'nce iptaline karar verilmiş olması nedeniyle atama kararnamesindeki yolluk verilmeyeceğine ilişkin ibarede hukuka uyarlık bulunmadığına, davacıya sürekli görev yolluğu ödenmeyeceğine ilişkin atama onayındaki ibarenin iptaline ve davacının sürekli görev yolluğunun davalı idarece hesaplanarak davacıya ödenmesine karar vermiştir.

[14] Eskişehir İdare Mahkemesi'nin 2005/1224 Esas ve 2005/1715 Karar No'lu kararı.

[15] Konya 2 nci İdare Mahkemesi'nin 2005/716 Esas ve 2005/1369 Karar No'lu kararı.

iii) Bursa 1 inci İdare Mahkemesi Kararı[16]

08/12/2004 tarihli onay ile yolluksuz olarak naklen atanan davacının atama işleminin yolluksuz kısmının iptali için açtığı davada Mahkeme, 27/10/2005 tarihli kararında; dava konusu olayda, davacının eşinin yanına gelebilmek amacıyla tayini talep ettiği, Anayasa'nın aile bütünlüğü, huzur ve refahının korunması ile ilgili anılan hükmü ve diğer yasal düzenlemeler de göz önünde tutulduğunda davacının atama isteğinin zorunluluktan doğduğu tartışmasız olduğundan bu atamanın Harcırah Kanununun öngördüğü şekilde isteğe bağlı bir atama olarak nitelendirilmesinde hukuka uyarlık bulunmamış ve dava konusu işlemin iptaline, harcırahın yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesine karar vermiştir.

iv) Erzurum Bölge İdare Mahkemesi'nin Kararı[17]

Erzurum Bölge İdare Mahkemesi, ilk defa öğretmen olarak atanan davacının yolluk verilmesi için yaptığı başvurunun reddine ilişkin 04.06.2003 gün ve 2019 sayılı idari işlemin iptali ve yolluğun yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan davayı, davacının göreve başladığı 30.09.2002 tarihinde harcırah alamadığını öğrendiği bu tarihten itibaren 60 gün içerisinde dava açılması veya aynı süre içerisinde idareye başvurulması gerekirken bu süreler geçirildikten **sonra 01.08.2003 tarihinde idareye başvurulup 12.09.2003 tarihinde açılan davada süreaşımı bulunduğu gerekçesiyle süreaşımı yönünden reddeden** Erzurum 1. İdare Mahkemesinin 31.05.2005 gün ve E:2004/715, K:2005/1024 sayılı kararının bozulması istemiyle açılan davada şu kararı almıştır:

"Bu itibarla, Anayasa Mahkemesinin E: 2002/138, K: 2002/96 sayılı kararıyla iptal edilen, ancak davanın açıktan atanmak suretiyle göreve başladığı 30.09.2002 tarihinde yürürlükte bulunan 2002 mali yılı bütçe kanununun 6. maddesinin (g) fıkrası uyarınca, göreve başladığı tarihten itibaren bir aylık süre içerisinde harcırah bildiriminde bulunması hukuken mümkün olmayan davacının, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesinde göre yaptığı 01.08.2003 günlü başvurusunun reddi üzerine 12.09.2003 tarihinde açtığı davanın süresinde olduğunun kabulü gerektiğinden aksi yönde verilen Mahkeme kararında isabet görülmemiştir."

Bölge İdare Mahkemesi açıklanan nedenlerle itirazın kabulüne, Erzurum 1. İdare Mahkemesinin kararının bozulmasına, 05.10.2005 tarihinde karar vermiştir.

v) Aydın Bölge İdare Mahkemesi'nin Kararı[18]

Davacı tarafından ataması dolayısıyla 18.9.2003 tarihli işleminin iptali ile harcırahın tazminine karar verilmesi istemiyle açılan; kendi isteği üzerine **24.6.2003 tarihli** kararname ile atanan davacıya anılan tarihte yürürlükte bulunan 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 51/f maddesi ve 22.7.2003 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 6245 sayılı Harcırah Kanunu'nun 10 uncu maddesinin (1) numaralı bendi uyarınca harcırah ödenmesine yasal olanak bulunmadığından dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmediği, 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 51/f maddesinin Anayasa Mahkemesi'nce yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmiş ise de, anılan kararın geriye yürümeyeceği, dolayısı ile davacının durumunu etkilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine ilişkin Muğla İdare Mahkemesi'nce tek hakimli olarak verilen **26.3.2004 günlü**, 2003/1139 esas, 2004/151 karar sayılı kararın bozulmasının talep edildiği davada Aydın Bölge İdare Mahkemesi:

"Davacıya harcırah ödenmemesine esas alınan 2003 Mali Yılı Bütçe Kanununun 51. maddesinin (f) fıkrasının Anayasa Mahkemesince yürürlüğünün durdurulması nedeniyle, 6245 sayılı Harcırah Kanununun 10/1. bendinde değişiklik yapan 4969 sayılı Kanunun davacının atandığı tarihten sonra çıkarılarak yürürlüğe girmiş olduğundan görülmekte olan

[16] Bursa 1 inci İdare Mahkemesi'nin 2005/290 Esas ve 2005/1450 Karar No'lu kararı.
[17] Erzurum Bölge İdare Mahkemesi'nin 2005/215 Esas ve 2005/213 Karar No'lu kararı.
[18] Aydın Bölge İdare Mahkemesi'nin 2004/250 Esas ve 2005/252 Karar No'lu kararı.

bu davaya uygulama imkanı bulunmadığı, bu nedenle Devlet Memurları Kanunu ve Harcırah Kanunu'nun davacının atandığı tarihte yürürlükte bulunan hükümleri uyarınca davacıya harcırah ödenmesi zorunlu olup, aksi yönde tesis edilen davalı idare işleminde ve bu işleme karşı açılan davanın reddi yolundaki mahkeme kararında hukuka uygunluk bulunmamaktadır."

diyerek, Muğla İdare Mahkemesi'nin kararını bozmuş, 2577 sayılı İYUK'un 45/4 maddesi uyarınca işin esasına geçerek dava konusu işlemin iptaline ve yolluğun davacıya ödenmesine karar vermiştir.

B-Olumsuz Mahkeme Kararları

Bu süreçte olumlu karar veren mahkemelerin yanı sıra bazı idare ve bölge idare mahkemeleri de harcırahların ödenmesi konusunda olumsuz karar vermişlerdir. Bu kararlardan bazıları şunlardır:

i) Malatya İdare Mahkemesi[19]

Malatya İdare Mahkemesi 27.01.2006 tarihinde verdiği kararıyla, davacının **17.03.2005 günlü işlemle** harcırahsız olarak atandığı, **12.12.2005 günlü dilekçesi** ile kendisine harcırah ödenmesi yolundaki başvurusunun dava konusu işlemle reddi üzerine açılan davada; 17.03.2005 tarihinde "harcırahsız" olarak yapılan atama işleminin tebliği üzerine işlemden haberdar olan davacı tarafından 60 gün içerisinde doğrudan, ya da aynı süre içerisinde olmak kaydıyla 11. maddedeki prosedür işletildikten sonra dava açılması gerekirken, dava açma süresini ihya etmeyen başvurusunun reddi üzerine açılan davada, süre aşımı bulunduğundan, esasın incelenmesi olanağı bulunmadığına ve **süre aşımı nedeniyle** reddine karar vermiştir.

ii) Denizli İdare Mahkemesi Kararı[20]

19.04.2004 tarihli işlemle yolluksuz olarak atanan davacı tarafından kendisine yolluk ödenmesine ilişkin 20.12.2005 günlü işlemin hukuka aykırı olduğunu ileri sürülerek iptali ve sürekli görev yolluğunun tahsiline karar verilmesi istemiyle açılan davada Denizli İdare Mahkemesi; 27.12.2005 tarihinde açılan davanın süre aşımı nedeniyle esasının incelenmesine olanak bulunmadığına ve davanın 2577 sayılı İYUK'un 15/1-b maddesi uyarınca **süre aşımı yönünden reddine**, 16.01.2006 tarihinde, karar vermiştir.

iii) Kastamonu İdare Mahkemesi Kararı[21]

Kastamonu İdare Mahkemesi nezdinde açılan bir harcırah davasında Mahkeme; **29.01.2004 gün ve 2025 sayılı atama işleminin yolluksuz olarak yapıldığını,** eski görev yerinde ayrıldığı 19.02.2004 tarihinde öğrendiği açık bulunan davacının, bu tarihten itibaren **altmış gün içinde doğrudan** veya 2577 sayılı Yasanın 11 nci maddesindeki süreci işlettikten sonra bu maddede öngörülen sürede dava açma yoluna gitmeyip, aradan uzun bir süre geçtikten sonra 19.12.2005 tarihinde yaptığı başvurunun reddi üzerine 28.02.2006 tarihinde açtığı davayı süresinde **kabul etmeye olanak bulunmadığına** ve 2577 sayılı Kanunun 15/1-b maddesi uyarınca davanın **süre aşımı yönünden reddine**, karar vermiştir.

iv) Zonguldak Bölge İdare Mahkemesi Kararı[22]

23.03.2006 tarihindeki kararı ile Zonguldak Bölge İdare Mahkemesi; **08.07.2004 tarihli** atama işlemiyle atanan davacı tarafından, personel nakil bildiriminin, bu atama nedeniyle kendisine yolluk ödenmeyeceğine ilişkin kısmının iptali ve yolluk tutarının tazmini istemiyle açılan davanın; yeni atandığı idareye **05.12.2005 tarihinde yaptığı başvurunun reddi üzerine 04.01.2006 tarihinde açtığı davanın** yasal süresinin geçirildiği gerekçesiyle reddine ilişkin olarak **Zonguldak İdare Mahkemesi'nce** verilen **17.01.2006 gün ve E:2006/91; K:2006/40 sayılı kararın** bozulması talebiyle açılan davada, talebi reddetmiş ve mahkeme kararını onaylamıştır.

[19] Malatya İdare Mahkemesi'nin 2005/1567 Esas ve 2006/55 Karar No'lu kararı.
[20] Denizli İdare Mahkemesi'nin 2006/6 Esas ve 2006/21 Karar No'lu kararı.
[21] Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2006/289 Esas ve 2006/211 Karar No'lu kararı.
[22] Zonguldak Bölge İdare Mahkemesi'nin 2006/113 Esas ve 2006/136 Karar No'lu kararı.

7- BAŞBAKANLIK TARAFINDAN 29/05/2006 TARİHİNDE TBMM'YE SUNULAN KANUN TASARISI

Son yıllarda harcırah konusundaki yasal düzenlemeler neticesinde ortaya çıkan problemlerin yoğunlaşması nedeniyle sözkonusu alanda yeni bir düzenleme yapılması gündeme gelmiş ve 5538 sayılı Kanunla[23] 6245 sayılı Harcırah Kanununda da değişiklik öngörülmektedir.

Tasarının 1 inci maddesi ile 6245 sayılı Kanunda iki önemli düzenleme getirilmiştir:

a) Tasarı ile 6245 sayılı Harcırah Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendi şu şekilde değiştirilmiştir: *"Yurt içinde veya yurt dışında görev yapmakta iken yurt içinde veya yurt dışındaki sürekli bir göreve naklen atanan ya da yabancı ülkelerdeki memuriyet merkezi değiştirilen memur ve hizmetlilere yeni görev yerlerine kadar".*

Görüldüğü gibi bu düzenlemeyle aşağıdaki durumlarda memur veya hizmetlilere harcırahın tüm unsurları (yol masrafı, gündelik, aile masrafı ve yer değiştirme masrafı) ile birlikte ödenmesi sağlanmıştır:

i- Yurt içinde görev yapmakta iken yurt içindeki sürekli bir göreve naklen atananlar,

ii- Yurt içinde görev yapmakta iken yurt dışındaki sürekli bir göreve naklen atananlar,

iii- Yurt dışında görev yapmakta iken yurt içindeki sürekli bir göreve naklen atananlar,

iv- Yurt dışında görev yapmakta iken yurt dışındaki sürekli bir göreve naklen atananlar,

v- Yabancı ülkelerdeki memuriyet merkezi değiştirilenler.

Madde metni incelendiğinde, ilk defa veya yeniden atanan memur veya hizmetlilere harcırah ödenmeyeceğinin öngörüldüğü açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada düzenlenen *görev yapmakta* olan bir memur veya hizmetlinin *sürekli* bir göreve *naklen* atanması halidir.

Öte yandan daha önceki düzenlemelerde naklen atamalar için getirilen kısıtlayıcı hükümlerin de bu düzenlemede yer almadığı görülmektedir. Bunun anlamı şudur; kişi ister kendi isteğiyle ister özür durumu nedeniyle (eş durumu, sağlık nedeni vb.) atansın her halükarda harcıraha müstahak olacaktır. Nitekim madde gerekçesinde de; bu madde ile *kişilerin isteğine bağlı olsun veya olmasın* yurt içinde veya yurt dışında sürekli bir göreve naklen atanan ya da yabancı ülkelerdeki memuriyet merkezi değiştirilen memur ve hizmetlilere, yeni görev yerlerine kadar harcırah ödenmesi sağlanmakta olduğu ifade edilmektedir.

b) 5538 sayılı Kanunun getirdiği ikinci önemli düzenleme geçmişe dönük harcırah ödemesidir. Bunu sağlamak için Kanunun 1 inci maddesi ile 6245 sayılı Kanuna geçici bir madde eklenmiştir. Anılan geçici madde şu şekildedir;

"Geçici Madde 5- *Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar ile özel hükümler gereğince bu Kanun kapsamı dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarında;*

a) 12/12/2001 tarihli ve 4726 sayılı 2002 Malî Yılı Bütçe Kanununun 6 ncı maddesinin (g) fıkrası uyarınca 1/1/2002-31/12/2002 tarihleri arasında; 26/12/2002 tarihli ve 4776 sayılı Kanunun 7 nci maddesi uyarınca 4726 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin (g) fıkrasına binaen 1/1/2003-31/3/2003 tarihleri arasında, başka yere naklen ataması yapılanlardan harcırah talep etmediklerine ilişkin yazılı beyanda bulunanlardan,

b) 29/3/2003 tarihli ve 4833 sayılı 2003 Malî Yılı Bütçe Kanununun 51 inci maddesinin (f) fıkrası uyarınca, 1/4/2003-21/7/2003 tarihleri arasında kendilerinin yazılı talebi üzerine naklen ataması yapılanlardan,

c) 31/7/2003 tarihli ve 4969 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin (a) bendi ve 4/7/2001 tarihli ve 631 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 14/A maddesi uyarınca, 22/7/2003-26/4/2005 tarihleri

[23] Bütçe Kanunlarında Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelere Eklenmesi ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

arasında kendi yazılı talepleri üzerine naklen ataması yapılanlardan,

ç) 21/4/2005 tarihli ve 5335 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (a) bendi uyarınca, kendi yazılı talepleri üzerine naklen ataması yapılanlardan,

harcırah ödenmemiş olanlara, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 31/12/2006 tarihine kadar, en son görev yaptıkları yerdeki idareye kendilerinin veya ölümleri hâlinde kanunî mirasçılarının başvurmaları durumunda, başvuru tarihinden itibaren üç ay içinde bu Kanunun ilgili hükümleri uyarınca naklen atandıkları tarihte müstahak oldukları harcırah, ödendiği yılda yürürlükte olan kanunî faiz oranı uygulanmak suretiyle ödenir.

Türk Standartları Enstitüsü personeline 4/7/2001 tarihli ve 631 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 14/A maddesinin (d) bendindeki hükümlere göre harcırah ödenir."

Bu düzenleme ile 01.01.2002 tarihinden günümüze kadar gerek bütçe kanunları ile yapılan düzenlemeler gerekse yasal düzenlemeler sonucunda harcırah alamayanların üç ay içerisinde görev yaptıkları idareye başvurmaları halinde geçmişe dönük olarak hak etmiş oldukları ancak söz konusu düzenlemeler nedeniyle alamadıkları harcırahlarını almalarına imkan tanınmaktadır.

Madde gerekçesi olarak; 01/01/2002 tarihinden günümüze kadar olan dönemde, başka yere naklen ataması yapılanlardan harcırah talep etmediklerine ilişkin yazılı beyanda bulunanlar ile kendi yazılı talepleri üzerine naklen ataması yapılanlardan, harcırah ödenmemiş olanlara veya ölümleri hâlinde kanunî mirasçılarına, geçmişe yönelik olarak hak ettikleri harcırahın ödenmesi imkanı getirildiği ifade edilmektedir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Bu düzenleme ile;

i- 01/01/2002-31/03/2003 tarihleri arasında, başka yere naklen ataması yapılanlardan harcırah talep etmediklerine ilişkin yazılı beyanda bulunanların,

i- 01/04/2003-21/07/2003 tarihleri arasında kendilerinin yazılı talebi üzerine naklen ataması yapılanların,

ii- 22/07/2003-26/04/2005 tarihleri arasında kendi yazılı talepleri üzerine naklen ataması yapılanların,

iii- 21/04/2005 tarihli ve 5335 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (a) bendi uyarınca, kendi yazılı talepleri üzerine naklen ataması yapılanların,

ve ancak harcırahını alamayanların harcırahlarının ödenmesi öngörülmektedir. Ama bu düzenlemeye göre örneğin yukarıdaki tarihler arasında ilk defa atanan memur ve hizmetlilere herhangi bir ödeme yapılmayacağı açıkça anlaşılmaktadır.

Geçici madde ile öngörülen düzenlemenin göze çarpan bir diğer yönü ise geçmişe yönelik yapılması öngörülen bu ödemelerin faizlerinin ödendiği yılda belirlenmiş olan (2006 için %6) kanuni faiz oranı olarak tespit edilmiş olmasıdır. Diğer bir ifadeyle kişiler harcırah miktarını herhangi bir faiz işletilmeden alacaklardır.

8-SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2002 yılından beri hem kamu çalışanlarının hem yargı organlarının hem de idarelerinin gündemini meşgul eden harcırah konusu, oldukça karmaşık bir alan haline gelmiş bulunmaktadır. Özellikle ilk atama, yeniden atama veya naklen atama gibi durumlarda yaşanan karışıklık günümüzde bir nebze olsun çözülmüş olsa da geçmişe dönük birtakım sıkıntılar hala devam etmektedir.

2001 yılında kamudaki sağlık nedenleri ile kendi isteğiyle naklen ataması yapılan bir kamu görevlisine bu atama nedeniyle harcırah ödemesinde bulunulurken, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında aynı nedenle yapılan atamalarda ise harcırah ödenmemiştir. 2005 yılında ise aynı neden (sağlık) harcırah ödenmesini gerektirmiştir. Doğal olarak söz konusu üç yıl içerisinde aynı nedenle atananlar için bir hukuki belirsizlik ortamı ve adaletsizlik oluşmuştur.

Bu belirsizlik ortamının oluşmasında yapılan yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin iptaline ilişkin yargı kararlarının da etkisi olmuştur. Nitekim

"Anayasaya aykırı" olduğu yaklaşık bir yıl sonra Anayasa Mahkemesi tarafından onaylanan bir yasa hükmüne istinaden ödemeler yapılmamış ancak bu karardan sonra yapılan başvurular da idari yargılama usulünde zamanaşımı problemi ile karşılaşmıştır. Dolayısıyla da harcırahların zamanaşımı gerekçesi ile ilgililerce alınamaması sonucu ortaya çıkmıştır.

Günümüze kadar harcırahla ilgili düzenlemeler içeren 2002 ve 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunları, 4696 sayılı Kanun ile 37 Seri No'lu Harcırah Kanunu Genel Tebliği'ne ilişkin gerek Anayasa Mahkemesi'nin gerekse Danıştay'ın yürürlüğü durdurma ve iptal kararları bulunmaktadır. Bu durum da sözü edilen belirsizliği artırmıştır.

Danıştay 2 nci Dairesi'nin 23/12/2005 tarihli K:2005/4297 ve E:2004/7942 sayılı kararı da oluşan bu belirsizliği gideremeyiştir. Nitekim bazı idare mahkemeleri, bu kararın alındığı tarihin öncesinde veya sonrasında geçmişe dönük harcırahların ödenmesi yönünde karar verirken bazı idare mahkemeleri Danıştay'ın anılan kararından sonra dahi zamanaşımı gerekçesi ile harcırah taleplerini reddetmişlerdir. Nitekim harcırah konusuna ilişkin idare mahkemelerinin hem olumlu hem de olumsuz kararları Bölge İdare Mahkemeleri tarafından da onaylanmıştır. Bilindiği gibi 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 45 inci maddesine göre Bölge İdare Mahkemelerinin kararları kesindir ve temyiz yoluna başvurulamaz. Bu nedenle de davacı taraf olumsuz karar veren Bölge İdare Mahkemesi kararına karşı temyiz yoluna başvuramamaktadır.

Bu durumda yeni bir adaletsizliğin ortaya çıktığı söylenebilir. Şöyle ki, geçmişe yönelik harcırah talepleri idari yargı organınca (Örneğin Bursa 1 nci İdare Mahkemesi tarafından) uygun bulunan kamu görevlileri harcırahlarını yasal faizleri ile birlikte alırlarken, bu talepleri (Örneğin Kastamonu İdare Mahkemesi tarafından) uygun bulunmayanlar ise harcırahlarını alamamaktadırlar. Bu da aynı hukuki problemle karşılaşan kamu görevlilerinin farklı idari yargı yerlerinde verilen farklı kararlar neticesinde farklı işlem görmesine neden olmaktadır.

Söz konusu karmaşık durumun daha fazla sürmemesi ve aynı konumda bulunan kişilere hukuken aynı kuralların uygulanması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda geçmişe dönük harcırah ödemeleri konusunda yeni bir düzenleme yapılarak yargı kararları arasındaki uygunsuzluğun giderilmesi ve geçmişe yönelik olarak hak edilmiş olan harcırah ödemelerinin yapılması bu karışıklığı giderici rol oynayacaktır.

Nitekim 5538 sayılı Kanunla 6245 sayılı Harcırah Kanununda yapılan değişiklik bu anlamda bir düzenleme getirmekle birlikte söz konusu harcırahların faiz hesaplarında "ödendiği yıl kanuni faiz oranı" şartı öngörülmesi ve ilk defa atanan memur ve hizmetlilere harcırah öngörülmemiş olması, bu alanda yeni bir sıkıntı yaratacak gibidir.

KAYNAKÇA

- Anayasa Mahkemesi'nin E:2005/54 ve K:2005/24 sayılı Kararı.

- Anayasa Mahkemesi'nin E:2002/138 ve K:2002/96 sayılı Kararı.

- Anayasa Mahkemesi'nin E:2003/41 ve K:2003/8 sayılı Kararı.

- Aydın Bölge İdare Mahkemesi'nin 2004/250 Esas ve 2005/252 Karar No'lu kararı.

- Bursa 1 inci İdare Mahkemesi'nin 2005/290 Esas ve 2005/1450 Karar No'lu kararı.

- Bütçe Kanunlarında Yer Alan Bazı Hükümlerin İlgili Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelere Eklenmesi ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı.

- Danıştay 2 nci Dairesi'nin 23.12.2005 tarihli ve E:2004/7942 ve K:2005/4297 sayılı Kararı.

- Denizli İdare Mahkemesi'nin 2006/6 Esas ve 2006/21 Karar No'lu kararı.

- Erzurum Bölge İdare Mahkemesi'nin 2005/215 Esas ve 2005/213 Karar No'lu kararı.

- Eskişehir İdare Mahkemesi'nin 2005/1224 Esas ve 2005/1715 Karar No'lu kararı.

- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2006/289 Esas ve 2006/211 Karar No'lu kararı.

- Konya 2 nci İdare Mahkemesi'nin 2005/716 Esas ve 2005/1369 Karar No'lu kararı.

- Malatya İdare Mahkemesi'nin 2005/1567 Esas ve 2006/55 Karar No'lu kararı.

- "Memurun Harcırah Sorunu Çözüldü", **Hürriyet Gazetesi**, 13 Şubat 2006.

- Zonguldak Bölge İdare Mahkemesi'nin 2006/113 Esas ve 2006/136 Karar No'lu kararı.

- 4726 sayılı 2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu.

- 4833 sayılı 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu.

- 4969 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

- 5335 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

- 6245 sayılı Harcırah Kanunu.

İnternet Adresleri:

http://www.tbmm.gov.tr

http://www.basbakanlik.gov.tr

http://www.bumko.gov.tr

ÖZEL BÖLÜM